

Luka Vrbanić i Ivan Katalinić

Njemački *Blitzkrieg* – evolucija ili revolucija

Ovaj je rad napisan s ciljem upoznavanja njemačke ratne doktrine *Blitzkrieg*. Nadalje, riječi će biti o samom stvaranju ideje o *Blitzkriegu*, još od 19. stoljeća pa sve do njegove implementacije u njemačke ratne taktike u Drugome svjetskom ratu. Ukratko će biti opisane teorijske postavke *Blitzkriega*, ono što omogućuje njegovu učinkovitost te njegova povezanost s *Auftragstaktik*, odnosno s taktikom davanja misija. Bit će pojašnjeno zašto jedno bez drugoga ne funkcionira. Osim toga, spomenut će se razvoj tehnologije koji je uvjetovao *Blitzkrieg*, od zrakoplova Ju.87 Stuka, do njemačkog tenka Panzer IV, ali i radija. Nakon „teoretskog“ dijela o *Blitzkriegu*, u radu će biti pojašnjeno kako je *Blitzkrieg* izgledao na terenu, odnosno u praksi. Osim toga, kratko će biti predstavljena i prva uporaba *Blitzkriega*. Bit će riječi i o uspješnosti *Blitzkriega* na određenim bojištima, odnosno o njegovoj neuspješnosti. Na kraju slijedi zaključak u kojemu je pojašnjeno je li *Blitzkrieg* bio jedna velika revolucija ili evolucija prijašnjih ratnih taktika.

1. Uvod

Drugi svjetski rat bio je najmasovniji svjetski sukob koji se vodio od 1939. godine do 1945. godine. Prema procjenama nekih povjesničara, u ratu je poginulo oko 50 milijuna ljudi, a još je 35 milijuna ljudi ranjeno. Za dobar dio tih žrtava zaslužan je i njemački *Blitzkrieg*. Može se reći da je *Blitzkrieg* reformirao koncept modernog ratovanja, gdje se fokus više ne stavlja toliko na besmislene juriše pješništva kako bi osvojili koji metar ili na vitešku, srednjovjekovnu, pa čak i zastarjelu borbu prsa o prsa, već na korištenje svih grana vojske istovremeno. O značaju *Blitzkriega* i o njegovu utjecaju na ratovanje govori činjenica da su njemački generali bili toliko cijenjeni da je većina njih završila na američkim vojnim akademijama gdje su vojnicima i budućim zapovjednicima predavali, iz iskustva, svoja znanja o *Blitzkriegu*. Sve moćnije države svijeta nakon Drugoga svjetskog rata u svoje su vojne doktrine utkale ponešto iz *Blitzkriega*. Za primjer valja uzeti američku vojsku i njihovu taktiku *Shock and awe* koja u sebi ima elemente *Blitzkriega*, no više se oslanja na brojčanu i zračnu nadmoć, nego na brzinu i manevriranje. Tako je cilj ovog rada predstaviti *Blitzkrieg* s teorijskog gledišta, prikazati njegovu teorijsku izvrsnost i nepobjedivost, prikazati tehnologiju koja mu je to omogućavala te naposljetku na konkretnim primjerima

pokazati kako je *Blitzkrieg* uistinu izgledao na bojištima diljem Europe.

2. Rođenje ideje o *Blitzkriegu*

Blitzkrieg ili munjeviti rat pojam je koji nam prvi padne na pamet kada spomenemo njemačku vojsku u Drugome svjetskom ratu. Sam termin *Blitzkrieg* prvi se put pojavio četiri godine prije početka Drugoga svjetskog rata, no nije se zadržao u visokim vojnim krugovima. Šire se počeo koristiti tek nakon što je spomenut u britanskom časopisu *Time* 25. rujna 1939. godine, dakle tek nakon pada Poljske. Njemački kancelar Adolf Hitler prihvatio je taj pojam te ga je koristio i u propagandne svrhe sve do Operacije *Barbarossa* 1941. godine kada postupno dolazi do zaustavljanja njemačke vojske u Sovjetskom Savezu (Gukeisen, 2005: 2). Ideja o *Blitzkriegu* nije se rodila u Njemačkoj, iako su njemački generali bili ti koji su ga popularizirali, već u Velikoj Britaniji. Točnije, ideju o mobilnom ratovanju začeli su dvojica britanskih časnika, John Frederick Charles Fuller i Basil Henry Liddell Hart. Oni su među prvima predlagali zajednički napad više grana vojske. Bombarderi su trebali uništiti pozadinu neprijatelja, odnosno njihove glavne stožere i vodstvo, a zatim bi tenkovi i ostale jedinice vojske polagano izazivali kaos u redovima neprijatelja, jer bi ostali bez svog vodstva. Prestali su gledati na tenkove kao na svojevrsne željezne grdosije te su u njima vidjeli izvrsnu priliku za probijanje neprijateljskih linija. Napadom na neprijateljsku liniju ondje gdje je ona najslabija, mogli su, uz pomoć mehanizirane pješadije, presjeći opskrbne linije neprijatelja i tako oslabiti samog neprijatelja i odvojiti ih od njihove, prijeko potrebne, artiljerijske podrške. Dakle, tenkovi su trebali igrati jednu od ključnih uloga u modernom ratovanju. Kada su predstavili svoje ideje britanskim konzervativnim generalima, bili su odbijeni, Fuller je čak i smijenjen sa svog visokog položaja u britanskoj vojsci. Ti su isti konzervativni britanski generali i dalje zastupali ideju da tenkove treba rasporediti po pješačkim divizijama gdje će oni služiti samo kao podrška vojnicima, odnosno kao svojevrsna tvrđava na gusjenicama, a Kraljevske zračne snage (*Royal Air Force – RAF*) nisu ni pomišljale na korištenje bombardera u svrhu „omekšavanja“ neprijateljske pozadine kako bi tenkovi i pješadija lakše preuzeli inicijativu i s lakoćom porazili neprijatelja. Liddell Hart bio je veliki zagovaratelj brzine

i mobilnosti vojske pa je tako smatrao da se tenkovi ni pod koju cijenu ne bi smjeli zaustavljati pri probijanju neprijateljskih linija, posebice na mjestima gdje je neprijateljski otpor najslabiji. Sve ranije navedeno preuzeo je Heinz Guderian¹, no treba napomenuti da je veliku ulogu u njegovu poimanju mobilnog ratovanja odigralo i iskustvo u Prvome svjetskom ratu. U Prvome svjetskom ratu služio je kao časnik te je shvatio kako rovovsko ratovanje, bez ikakvih pomicanja linija bojišnice, nema smisla te se zgražao svaki put kada bi vidio koliko je tisuća ljudi poginulo za samo nekoliko metara osvojene zemlje. Nakon poučnog iskustva u Prvome svjetskom ratu, potpuno preuzima ideje o mobilnom i mehaniziranom ratovanju te piše mnoge članke o svojem pristupu ratovanju (Jagarić, 2010: 4-5). Osim pisanja članaka, postao je i profesorom u Stettinu² te je svojim studentima isticao da je mobilnost važna i u taktičkom i u operativnom smislu (Werhas, 2016: 11).

Kao i Fuller i Liddell Hart u Velikoj Britaniji, tako je i Heinz Guderian nailazio na otpor svojim idejama od strane starijih generala u njemačkoj vojsci. Sve se promijenilo dolaskom Adolfa Hitlera na vlast koji je, kada je prvi put vidio Guderianove oklopne jedinice u akciji, bio oduševljen te je u njima vidio mogućnost ostvarivanja *Lebensrauma*³ (Jagarić, 2014: 5-6). Međutim, možemo reći da se ideja o *Blitzkriegu* rodila još prije Guderiana, Fullera i Liddela Harta. Još je u 19. stoljeću veliki pruski general Carl von Clausewitz utjecao svojim idejama i razmišljanjima na Helmutha von Moltkea Starijeg, koji je preuzeo Napoleonovu izreku kako ne treba planirati nakon prve bitke, što bi značilo da se neprijatelj treba pobijediti jednim brzim i žestokim napadom. Takvo poimanje ideje o *Blitzkreigu* smješta ga još u 80-e godine 19. stoljeća. Nadalje, treba spomenuti i Alfreda von Schlieffena, po kome se zvao glavni plan za poraz Francuske u Prvome

- 1 Heinz Guderian smatra se ocem munjevitog ratovanja. Njemačke oklopne snage u Drugome svjetskom ratu uglavnom su se borile u skladu s njegovim teoretskim radovima, među kojima najviše treba istaknuti knjigu *Achtung Panzer!* Tijekom Drugoga svjetskog rata postigao je čin general-pukovnika, no nikada nije postao feldmaršal. Unatoč tomu, ostao je zapamćen kao jedan od najboljih generala u Drugome svjetskom ratu.
- 2 Današnji Szczecin u Poljskoj, tada u rukama Njemačke.
- 3 Njemačka riječ za „životni prostor“. Jedan od glavnih ciljeva Adolfa Hitlera te važna stavka u potpunom ostvarivanju nacizma. Prema njegovoj koncepciji, svi koji su govorili njemački ili neki germanski dijalekt mogli su biti dio „Velike Njemačke“. Granice „Velike Njemačke“ trebale su uključivati francuske pokrajine Alzas i Lorenu, Luxemburg, Eupen i Malmedy u Belgiji, njemački dio Švicarske i Austriju. Osim toga, želio je izlaz na Mediteran pa je ciljao na tršćansku luku. Želio je pripojiti Sudete u kojima je živjelo 3,5 milijuna Nijemaca, a na istoku, Poljska je morala nestati s karte Europe.

Heinz Guderian – otac munjevitog ratovanja

svjetskom ratu. Schlieffen i Moltke zastupali su potpuno uništenje neprijatelja tako da se on više ne može oporaviti, no svatko je od njih imao vlastiti pristup tomu. Schlieffen je želio uništiti neprijatelja pod svaku cijenu, nije mu bilo bitno koliko će za to resursa i ljudstva iskoristiti, dok je Moltke zagovarao okruživanje neprijatelja, dakle fokusirao se na njegove kretnje i poteze kako bi ih mogao iskoristiti u svoju korist. Okruživanjem neprijatelja prekida se njegova opskrba, a samim time smanjena je potrošnja resursa i ljudstva. Tako da možemo reći da je *Blitzkrieg* iz Drugoga svjetskog rata spoj ideja pruskih generala i lošeg iskustva rovovskog ratovanja iz Prvog svjetskog rata (Pickar, 1992: 3-6).

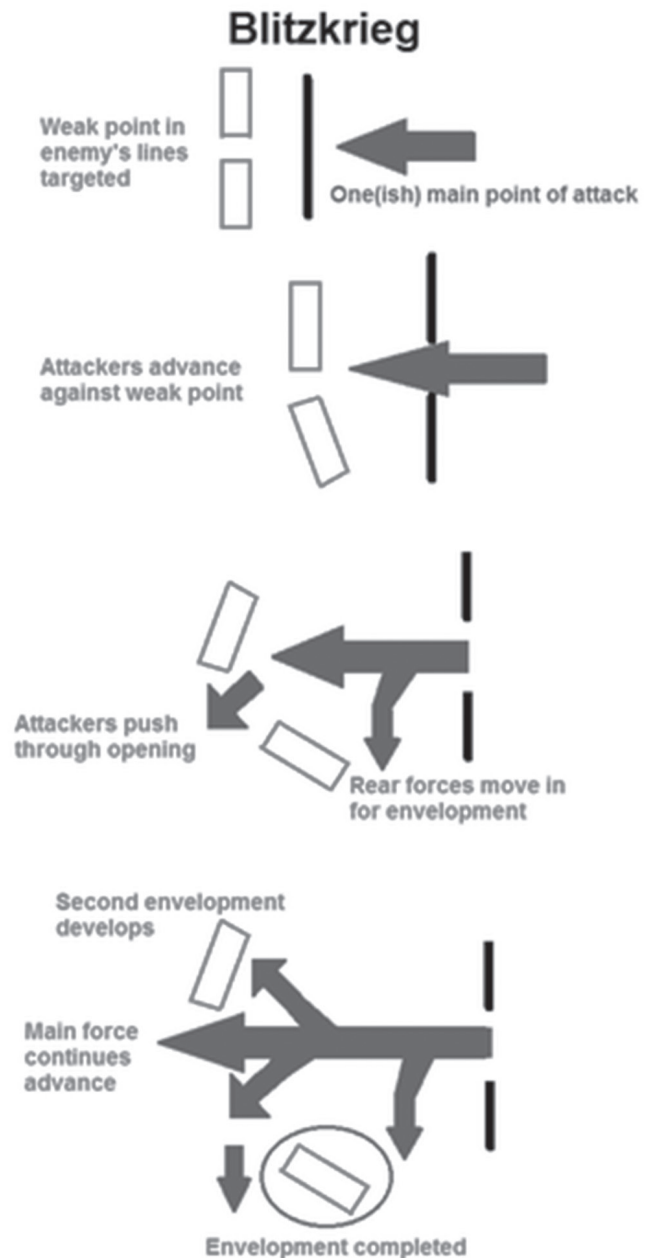
3. *Blitzkrieg* u teoriji

Blitzkrieg možemo definirati kao doktrinu u kojoj se kombinira mobilno ratovanje korištenjem tenkova i zrakoplova kako bi se što lakše probila neprijateljska linija ondje gdje je najslabija s naglaskom na preuzimanje inicijative samih zapovjednika. Na početku treba istaknuti tri čimbenika koji osiguravaju uspješnost *Blitzkriega*. To su taktički aspekti bitke, reakcija na poteze napadača i nužnost za brzim završetkom bitke. Kako je ranije spomenuto, Moltke je zagovarao okruživanje neprijatelja i njegovo uništenje tako da je to zahtijevalo sve veću mobilnost vojske koju su Nijemci i uvidjeli. Tenkovi i ostala

oklopna vozila stvoreni su kao reakcija na stagnaciju vojnika u rovovima u Prvome svjetskom ratu. Dubina napada u *Blitzkriegu* obilježena je snagom, lokacijom i reakcijom obrambenih snaga. Te tri odrednice odnosile su se na brzinu i sposobnost izvođenja napada te na položaj rezervnih snaga i kompetentnost zapovjednika. Glavno obilježje za pravilno izvršavanje *Blitzkriega* jest inicijativa. Niži zapovjednici morali su imati jako dobru komunikaciju s višim zapovjednicima koji su zauzvrat vjerovali nižim zapovjednicima da će u potpunosti provesti njihove planove. U ovom je kontekstu s *Blitzkriegom* usko povezan *Auftragstaktik* (Pickar, 1992: 6-10).

Najjednostavnije rečeno, *Auftragstaktik* je taktika davanja misija, odnosno zadataka svojim podređenima. Dakle, viši zapovjednici samo nižima odrede cilj, a oni ga moraju izvršiti na bilo koji mogući način (Werhas, 2008: 73). Uvođenje *Auftragstaktika* u njemačku vojsku svoje korijene vuče još iz pruske vojske. Prva se potreba za takvu taktiku javila nakon poraza pruske vojske kod Jene i Auerstäda za vrijeme Napoleonskih ratova. Kako je dolazilo do sve više tehnoloških napredaka tako je i potreba za *Auftragstaktikom* bila sve veća. Ovdje ponovno treba spomenuti Helmutha von Moltkea koji je zagovarao upravo tu taktiku, no nailazio je na mnoge protivnike, tako da je kao pojam uvedena tek 90-ih godina 19. stoljeća (Widder, 2002: 3-5).

U Drugome svjetskom ratu *Auftragstaktik* i *Blitzkrieg* poticali su razvijanje inicijative kod mladih i neiskusnih zapovjednika od kojih se očekivao visok stupanj samostalnosti i odlučnosti (Werhas, 2008: 74). Konačan rezultat preuzimanja inicijative bilo je slamanje duha obrambenih snaga i ograničavanje njihova kretanja. Nadalje, brzina je vjerojatno najvažniji i najpoznatiji čimbenik *Blitzkriega*. Brzinom se dobiva element iznenađenja, tako da se neprijatelj nema vremena organizirati, što opet rezultira s još više dobivene brzine. Najzaslužniji čimbenik u postizanju tako velike brzine jest upravo velika samoinicijativnost njemačkih zapovjednika u Drugome svjetskom ratu. Tako veliku samoinicijativu možemo pripisati jako dobrim učenjima na njemačkim vojnim akademijama, gdje su ih učili da je i loša odluka bolja od nikakve odluke. Osim toga, vrijedi spomenuti još jedan čimbenik *Blitzkriega*, a to je prodiranje u unutrašnjost neprijatelja. Kako bi prodiranje bilo što uspješnije, potrebno je ispuniti ova četiri preduvjeta: adekvatno vrijeme pripreme, dobra koncentracija snaga, široke linije i element iznenađenja. Mnoge su se oklopne njemačke divizije ponosile svojom nevjerojatnom mogućnošću prodiranja, od kojih treba istaknuti sedmu oklopnu diviziju pod zapovjedništvom Erwina Rommela. Ta je oklopna divizija za vrijeme ratovanja u Francuskoj zadobila nadimak *Divizija duhova* zbog svoje nevjerojatne

Slikovni prikaz funkcioniranja Blitzkriega – Prvi dio slike prikazuje napadanje neprijatelja tamo gdje je najslabiji, drugi prikazuje ulazak oklopnih jedinica i iskorištavanje rupe u obrani, treći prikazuje pješadiju kako iskorištavaju rupu koju su napravili tenkovi te se pripremaju za okruživanje neprijatelja, i konačno, posljednja prikazuje daljnje napredovanje tenkova, završeno okruživanje i nova okruživanja.

brzine, elementa iznenađenja i prodiranja, odnosno pojavila se tamo gdje se protivnik tome najmanje nadao. Iz primjera *Divizije duhova* glavnu riječ imaju tenkovi, dok je pješništvo tu da im čuva bokove. Na kraju treba spomenuti i okruživanje koje je tijesno povezano s prodiranjem jer

kada bismo *Blitzkrieg* banalizirali, on bi se sastojao samo od te dvije stvari koje bi se neprestano ponavljale. Naravno, takva doktrina zahtijeva jako dobre opskrbenne putove i jako pouzdane tenkove, bez toga je sama učinkovitost *Blitzkriega* dovedena u pitanje (Pickar, 1992: 11-18).

4. Tehnologija *Blitzkriega*

Ključnu ulogu u pravilnom izvršenju *Blitzkriega* odigrala je tehnologija koja je morala savršeno raditi, a ako bi se pokvarila morala je biti toliko jednostavna da ju vojnici na bojištu mogu popraviti. Kada čujemo riječ *Blitzkrieg*, automatski pomislimo na tenkove, no najveći je simbol *Blitzkreiga* njemački jurišni avion za obrušavanje Ju.87 *Stuka* (Jurilj, 2014: 117). Prvi prototip *Stuke* nastao je u „neutralnoj“ Švedskoj još 1928. godine te nakon nekoliko godina raznih eksperimenata, problema s motorima i vibracijama repa, nastala je prva *Stuka* (Bishop, 1974: 16). Kada je trebalo biti uništeno neko dobro utvrđeno mjesto ili artiljerijski položaj, zapovjednici na zemlji pozivali su pilote *Stuka* kako bi se riješili problema. Njihovo je djelovanje, dakle bilo uvjetovano komunikacijom između zapovjednika *Heera*⁴ i *Luftwaffe*⁵. Mnogi su njemački vojni planeri smatrali da se djelovanje *Stuka* treba ograničiti samo na taktičku razinu, odnosno da služi samo kao podrška kopnenim snagama. Najjednostavnije, trebala je služiti kao svojevrsna vrlo precizna artiljerija. Sama *Stuka* odigrala je i vrlo velik psihološki učinak na vojnike, točnije B-inačica na sebi je imala sirenu koja se uključila kada bi avion krenuo ponirati. No u kasnijim stadijima rata, njegova je brzina, odnosno sporost, rezultirala jako veliki gubitcima istih. Kada bi se susreo s nekim lovačkim avionom poput britanskog *Spitfirea* ili američkog P-51 *Mustanga*, ne bi imao gotovo nikakve šanse za preživljavanjem. Francuski književnik i autor *Malog Princa*, Antoine de Saint-Exupéry, izrekao je zanimljivu usporedbu kada je njegova zemlja napadnuta 1940. godine. Usporedio je francuske pokušaje da zaustave njemačku najezdu s gašenjem šumskog požara čašom vode (Jurilj, 2014: 117-122).

4 Naziv za kopnenu vojsku nacističke *Njemačke Temeljni ustroj Njemačke kopnene vojske* za vrijeme Drugoga svjetskog rata proteže se od divizija pa do vojnih skupina. Kopnena se vojska još dijelila na dva dijela. Prvi je bio *Feldheer* ili poljska (operativna) vojska, što se odnosi na postrojbe koje se nalaze izvan granica *Njemačke*, a drugi je bio *Ersatzheer* ili dopunska vojska, što se odnosi na vojsku koja služi kao okupacijska snaga na zauzetom teritoriju. *Ersatzheer* je također bila zaslužna za obuku novaka za postrojbe *Feldheera*.

5 Naziv za njemačko ratno zrakoplovstvo utemeljeno 1935. godine, a njezin čelni čovjek sljedećih deset godina bio je Herman Göring. Valja napomenuti da su *Heer*, *Luftwaffe* i *Kriegsmarine* (njemačka ratna mornarica), zajedno činile njemačke oružane snage u doba nacizma ili *Wehrmacht*.

Osim zračne prevlasti, *Blitzkrieg* nikako nije mogao funkcionirati bez inovacija u smislu oklopnog ratovanja. Sam se Heinz Guderian zalagao za osnivanje tzv. *Panzer divisions*, odnosno za osnivanje tenkovskih divizija. Te su tenkovske divizije bile sačinjene ne samo od tenkova, već i od mobilizirane pješadije, izvidnica i topništva. Ključno u tom bilo je što su svi oni mogli pratiti brzinu tenkova i zato su bili vrlo učinkoviti u borbi protiv neprijatelja (Goluzha, 2007: 59). Jako bitna stavka učinkovitosti samih tenkovskih jedinica mora se pripisati i organizaciji istih. Bile su organizirane u divizije, korpuse i grupe armije te su bili udarna snaga kopnene vojske (Bezjak, 2011: 89). Prema nekim povjesničarima najbolji i najpodobniji njemački tenk za izvršavanje *Blitzkriega* bio je *Panzer IV*, tzv. *radni konj Wehrmachta*. Tijekom cijelog rata izrađeno je, prema nekim procjenama, preko 9000 u raznim inačicama, a izrađivala ga je tvrtka *Krupp* (Trehwhitt, McNab, 2004: 27). Koordinacija između kopnenih i zračnih snaga ne bi bila moguća bez dobre komunikacije, tako da treba spomenuti i radio. Radio je njemačkoj vojsci pružio izvrsnu koordinaciju u napadanju i uništavanju slabih točaka u neprijateljskim linijama. Jedina mana njihova radija bila je ta da se komunicirati moglo jedino kada je tenk bio u mirovanju (Bezjak, 2011: 90). Ovo poglavlje zaključit ćemo riječima Heinza Guderiana. On je rekao: *Udarac se zadaje šakom, a ne raširenim prstima*. Time je mislio da najslabije točke u neprijateljskim linijama treba napasti s najjačim mogućim sredstvima i nikada ne popuštati kada se preuzme inicijativa (Jagarić, 2014: 6).

Njemački jurišni avion za obrušavanje Ju. 87 *Stuka* koji je utjerivao strah u kosti svima koji su čuli njegovu zloglasnu sirenu.

5. *Blitzkrieg* u akciji

Često se pretpostavlja da je *Blitzkrieg* doktrina koju je *Njemačka* najprije koristila u Poljskoj. Ideje o *Blitzkriegu* i mobilnom ratovanju već su se koristile u Španjolskoj, Kini i Sibiru. Sljedeće je poglavlje posvećeno upravo tome, dakle predstavljanju *Blitzkriega*, kako je on zapravo izgledao na terenu.

Panzer IV tzv. radni konj njemačkog Wehrmachta napravljen je u nekoliko varijanti, a služio je na gotovo svim europskim bojištima, čak i u Africi. Konkretno, tenk sa slike jest Panzer IV G varijanta te pripada XV. oklopnoj diviziji koja je bila dijelom Rommelova Afričkog korpusa, što je vidljivo i po njegovoj „pustinjskoj“ boji te znaku palme na prednjem dijelu tenka.

5. 1. Testiranje *Blitzkriega* u Španjolskoj

Njemački dobrovoljci najprije su koristili oklop u živim terenskim uvjetima za vrijeme Španjolskog građanskog rata 1936. godine. Oklopna obveza sastojala se od *Panzer bataljona 88*, snage izgrađene od oko tri voda tenkova tipa *Panzer I* koji su funkcionirali kao kadrovi za nacionaliste. *Luftwaffe* je rasporedio eskadrile boraca, obrušivača i transportnih zrakoplova u borbenu grupu poznatiju kao *Legija Kondor*⁶. Guderian je rekao da je raspoređivanje tenkova u Španjolskoj bilo „u premalom mjerilu kako bi se omogućilo precizno ocjenjivanje.“ Pravi test njegove „oklopne ideje“ morao bi čekati na Drugi svjetski rat. Međutim, *Luftwaffe* je također slao dobrovoljce u Španjolsku kako bi testirao i taktiku i zrakoplove u borbi, uključujući i prvu borbenu uporabu jurišnih zrakoplova za obrušavanje *Ju.87 Stuka* (Edwards, 1989: 25).

Tijekom rata, *Legija Kondor* poduzela je bombardiranje Guernice koja je imala ogroman psihološki učinak na stanovništvo Europe. Rezultati su bili pretjerani,

6 *Legija Kondor* bila je jedinica sastavljena od vojnog osoblja iz zrakoplovstva i vojske nacističke Njemačke, koja je služila s nacionalistima tijekom Španjolskog građanskog rata u srpnju 1936. do ožujka 1939. godine. Kondorska legija razvila je metode strateškog bombardiranja koje su se široko koristile u Drugome svjetskom ratu.

a zapadni saveznici zaključili su da su tehnike „razaranja gradova“ sada dio njemačkog puta u ratu. Mete njemačkog zrakoplova zapravo su bile željezničke pruge i mostovi. No, bez mogućnosti da ih se pogodi (samo su tri ili četiri *Stuka* poslani u akciju u Španjolskoj), odabrana je metoda tepih-bombardiranja koja je rezultirala teškim civilnim žrtvama (Edwards, 1989: 25).

5. 2. *Blitzkrieg* u Poljskoj

Unatoč pojmu *Blitzkriega* koji su novinari izmislili tijekom invazije na Poljsku 1939. godine, kako je i ranije spomenuto, povjesničari Matthew Cooper i J. P. Harris napisali su da su njemačke operacije tijekom njega bile u skladu s tradicionalnim metodama. Strategija *Wehrmachta* bila je više u skladu s *Vernichtungsgedanken*⁷, koji je za fokus imao brzo osvajanje kako bi se stvorili džepovi u

uništenju širokog fronta. Tenkovi su bili raspršeni među trima njemačkim koncentracijama s malim naglaskom na neovisnu uporabu, korištene za stvaranje ili uništavanje džepova poljskih snaga i zarobljavanje terena za operacijsku dubinu u potpori, uglavnom nemotorizirane pješadije koja je slijedila. Dok su se u poljskoj kampanji koristili rani njemački tenkovi, *Stuka* i koncentrirane snage, većina borbe bila je temeljena na konvencionalnom pješadijskom i topničkom ratovanju, a većina akcija *Luftwaffe*a bila je neovisna o kampanji na zemlji (Harris, 1995: 339).

Steven Zaloga napisao je: *Dok su zapadni izvještaji o kampanji u rujnu naglasili vrijednost šoka Panzer jedinica i napada Stuka, oni su skloni podcjenjivati efekte njemačkog topništva na poljske jedinice, koja je imala ogromne učinke kao i svaka druga grana Wehrmachta* (Zaloga, 1985: 83).

7 *Vernichtungsgedanke*, doslovno značenje „koncepta uništenja“ na njemačkom jeziku i općenito shvaćenog kao „koncept brzog uništenja neprijateljskih snaga“, taktička je doktrina iz razdoblja Frederika Velikog.

5. 3. Uspjesi *Blitzkriega* na Zapadnom frontu 1940./41.

Njemačka invazija na Francusku, uz pomoćne napade na Belgiju i Nizozemsku, sastojala se od dvije faze, Operacija Žuto (*Fall Gelb*) i Operacija Crveno (*Fall Rot*). Operacija Žuto otvorila se lažnim napadom protiv Nizozemske i Belgije koju su vodila dva oklopna korpusa i padobranski korpus. Većina njemačkih oklopnih snaga bila je smještena u *Panzer* grupu *von Kleist*, koja je napadala kroz Ardenne, slabo branjen sektor koji su Francuzi planirali pojačati, ako je potrebno, prije nego što su Nijemci mogli do fronta dopremiti tešku i opadnu artiljeriju. Nije bilo vremena za slanje takvog pojačanja, jer Nijemci nisu čekali na opadnu artiljeriju, već su stigli do Meusea i ostvarili proboj u Bitci kod Sedana za tri dana (Frieser, 2005: 145-182).

Panzer grupa *von Kleist* odjurila je do Engleskog kanala, dosegla obalu u Abbevilleu i „odrezala“ *BEF*⁸, belgijsku vojsku i neke od najbolje opremljenih divizija francuske vojske u sjevernoj Francuskoj. Oklopne i motorizirane postrojbe pod Guderianom, Rommelom i drugima napredovale su daleko izvan pješačkog i konjskog operativnog dosega i daleko više od onoga što su Hitler i njemačko visoko zapovjedništvo očekivali ili željeli. Kada su saveznici uspjeli organizirati protunapad u Arrasu, koristeći teško oklopljene britanske tenkove *Matilda I* i *Matilda II*, stvorena je kratka panika u njemačkom Vrhovnom zapovjedništvu. Hitler je zaustavio oklopne i motorizirane snage izvan luke Dunkirk, koja je korištena za evakuaciju savezničkih snaga. Hermann Göring obećao je da će *Luftwaffe* dovršiti uništenje okruženih vojski, ali zračne operacije nisu spriječile evakuaciju većine savezničkih trupa. U Operaciji *Dynamo* pobjeglo je oko 330 000 francuskih i britanskih vojnika (Frieser, 2005: 291-310.).

Operacija Žuto iznenadila je sve, prevladavši 4000 oklopnih vozila saveznika, od kojih su mnogi bili bolji od njemačkih ekvivalenata u oklopu i oružju. Francuzi i Britanci često su koristili svoje tenkove u raspršenoj ulozi pješačke podrške, a ne koncentrirajući snagu na mjestu napada, da bi stvorili silnu vatrenu moć. Francuske su se vojske znatno smanjile, a samopouzdanje je njihovih zapovjednika uzdrmano. Budući da su u sjevernoj Francuskoj izgubili veći dio vlastitog oklopa i teške opreme, nedostajalo im je sredstava za borbu protiv mobilnog rata. Nijemci su slijedili svoj početni uspjeh s Operacijom *Crveno*, napad koji je imao tri smjera kretanja. XV. oklopni korpus napao je prema Brestu, XIV. oklopni

8 Britanska ekspedicijska snaga (BEF) bilo je ime britanske vojske u zapadnoj Europi tijekom Drugog svjetskog rata od 2. rujna 1939.

korpus napao istočno od Pariza, prema Lyonu i XIX. oklopni korpus koji je okruživao Liniju *Maginot*. Francuzima je bilo teško organizirati bilo kakav protunapad i stalno su dobivali naredbe da formiraju nove obrambene linije, ali njemačke su ih snage već zaobišle i nastavile dalje. Oklopni protunapad u organizaciji pukovnika de Gaullea nije se mogao održati i morao se povući (Horne, 1969: 717).

5. 4. *Blitzkrieg* na Istočnom frontu i njegov slom

Upotreba oklopnih snaga bila je ključna za obje strane Istočnog fronta. Operacija *Barbarossa*, njemačka invazija na Sovjetski Savez 1941., uključivala je brojna otkrića i zaokruživanja motoriziranim snagama. Cilj joj je prema Führerovoj direktivi 21 (18. prosinca 1940.) „uništiti ruske snage raspoređene na Zapadu i spriječiti njihov bijeg u otvorene prostore Rusije“. Crvena armija trebala je biti uništena zapadno od rijeka Dvina i Dnjepa, koje su bile udaljene oko 500 kilometara istočno od sovjetske granice, nakon čega bi trebale uslijediti operacije čišćenja. Iznenadni napad rezultirao je gotovim uništenjem *Voyenno-Vozdushnye Sily*⁹ istovremenim napadima na zračne luke, omogućujući *Luftwaffe* da postigne potpunu nadmoć u zraku na svim bojištima u prvom tjednu invazije. Na tlu, četiri njemačke oklopne grupe nadmudrile su i opkolile neorganizirane jedinice Crvene armije, dok je nemotorizirana pješadija završila okruženja i pobijedila zarobljene snage. Krajem srpnja, nakon što je 2. oklopna skupina (kojom je zapovijedao Guderian) zarobila sljevove rijeka Dvina i Dnjepar u blizini Smolenska, oklopne su divizije morale održati okruženje jer su nemotorizirane pješačke divizije još uvijek bile udaljene stotinama kilometara prema zapadu u pozadinama njemačkih borbenih linija (Tooze, 2006: 487).

Nijemci su osvojili velika područja Sovjetskog Saveza, ali njihov neuspjeh da unište Crvenu armiju prije zime 1941. bio je strateški neuspjeh koji je učinio njemačku taktičku nadmoć i teritorijalni dobitak nevažnim. Crvena je armija preživjela ogromne gubitke i pregrupirala se u novim formacijama daleko od borbene linije bojišta. Tijekom Bitke za Moskvu, Crvena je armija porazila

9 Sovjetsko ratno zrakoplovstvo – Glavni razlog za velike gubitke zrakoplova u početnom razdoblju rata s Njemačkom nije nedostatak moderne taktike, već nedostatak iskusnih pilota i posada na zemlji, uništavanje mnogih zrakoplova na pistama zbog neuspjeha zapovjedništva da ih rasprše te brzo napredovanje njemačkih kopnenih snaga, prisiljavajući sovjetske pilote na obrambeni stav tijekom Operacije *Barbarossa*. U prvih nekoliko dana invazije na Sovjetski Savez, *Luftwaffe* je uništio oko 2 000 sovjetskih zrakoplova, najviše na tlu, dok su izgubili samo 35 zrakoplova (od kojih je 15 bilo izgubljeno u borbama).

centar njemačke vojske i prvi put u ratu zauzela stratešku inicijativu (Frieser, 2005: 351).

U ljeto 1942., Njemačka je započela novu ofenzivu u južnom Sovjetskom Savezu na području Staljingrada i Kavkaza. Sovjeti su opet izgubili ogromne količine teritorija, da bi još jednom zimi ponovno proveli protunapad. Njemačka su osvajanja naposljetku bila ograničena Hitlerovim preusmjerenjem snaga u napad na Staljingrad i istovremenim napredovanjem prema kavkaškim naftnim poljima. *Wehrmacht* je postao preopterećen, iako je operativno pobjeđivao, nije mogao prouzročiti presudan poraz jer su snaga Sovjetskog Saveza, resursi, industrijska baza i pomoć zapadnih saveznika počeli djelovati (Frieser, 2005: 351).

U srpnju 1943. *Wehrmacht* je izveo Operaciju *Zitadelle* (*Citadela*) protiv istaknutog položaja sovjetskih snaga kod Kurska. Isti je bio snažno branjen od strane sovjetskih trupa. Sovjetska obrambena taktika do sada je bila uvelike poboljšana, osobito u korištenju topničke i zračne potpore. Do travnja 1943. *Stavka*¹⁰ je saznala o njemačkim namjerama putem obavještajnih podataka dobivenih izviđanjem na prvoj liniji i podacima dobivenim *Ultranim*¹¹ presretanjima. U narednim je mjesecima Crvena armija izgradila duboke obrambene pojaseve duž putova planiranog njemačkog napada. Sovjeti su uložili napore kako bi prikrili svoje znanje o njemačkim planovima i opsegu vlastitih obrambenih priprema, a njemački zapovjednici i dalje su se nadali da će postići operativno iznenađenje kada je napad počeo (Clark, 2012: 207).

Nijemci nisu postigli iznenađenje i nisu mogli zaobići ili se probiti u neprijateljska pozadinska područja tijekom operacije. Nekoliko povjesničara tvrdi da je Operacija *Zitadelle* bila planirana kao operacija koja treba iskoristiti *Blitzkrieg*. Mnogi njemački sudionici koji su pisali o operaciji nakon rata, uključujući Mansteina, ne spominju taktike *Blitzkriega* u svojim navodima. Niklas Zetterling i Anders Frankson okarakterizirali su samo južnu dio njemačke ofenzive kao „klasični *Blitzkrieg* napad“. Pier Battistelli napisao je da je operativno planiranje obilježilo promjenu u njemačkom ofenzivnom razmišljanju daleko

od *Blitzkriega* i da je više prioriteta dano gruboj sili i vatrenoj snazi nego brzini i manevriranju (Battistelli, 2013: 4-6).

Godine 1995. David Glantz je izjavio da je *Blitzkrieg* prvi put poražen za vrijeme ljeta, a protivničke sovjetske snage uspjele su napraviti uspješan protunapad. Bitka za Kursk završila je s dvije sovjetske protuofenzive i oživljavanjem taktika dubokih operacija. U ljeto 1944., Crvena je armija uništila grupu Centar u Operaciji *Bagratiion*, koristeći kombiniranu taktiku, obuhvaćajući oklop, pješadiju i zračne snage u koordiniranom strateškom napadu, poznatom kao taktike duboke operacije, što je dovelo do nevjerojatnog napretka od 600 kilometara za šest tjedana (Tooze, 2006: 599-600, 636-637).

5. 5. Ostavština *Blitzkriega* na kasnom Zapadnom bojištu

Savezničke vojske počele su koristiti kombinirane formacije snaga i duboke strategije prodiranja koje je Njemačka koristila u prvim godinama rata. Mnoge savezničke operacije u afričkoj pustinji i na Istočnom frontu oslanjale su se na vatrenu moć kako bi uspostavile proboj brzim oklopnim jedinicama. Britanske i američke vojne snage razvile su fleksibilne i moćne sustave za korištenje topničke potpore. Te artiljerijske taktike također su bile odlučujuće u operacijama na Zapadnom bojištu nakon Operacije *Overlord*¹². Iako je Sovjetima nedostajalo fleksibilnosti, nadoknadili su to brojnim raketnim bacačima, topovima i minobacačima. Nijemci nikada nisu postigli onakvu koncentraciju paljbe na koju su njihovi neprijatelji bili sposobni od 1944. (Keegan, 2005: 48).

Nakon što su se saveznici iskricali u Normandiji, Nijemci su započeli protuofenzivu s oklopnim napadima kako bi preplavili snage koje su se iskrcale, ali to nije uspjelo zbog nedostatka koordinacije i savezničke superiornosti u protutenkovskoj obrani, kao i u zraku. Najznačajniji pokušaj korištenja dubokih operacija u Normandiji bila je Operacija *Luttich* kod Mortaina, koja je samo ubrzala stvaranje Falaiseškog džepa i uništenje njemačkih snaga u Normandiji. Protunapad kod Mortaina poražen je od strane XII. vojske SAD-a s malim učinkom na vlastite ofenzivne mogućnosti. Posljednja njemačka ofenziva na Zapadnom frontu, Bitka za Bulge (Operacija *Wacht am Rhein*), bila je ofenziva koja je krenula prema luci Antwerpen u prosincu

10 *Stavka* - vrhovno zapovjedništvo oružanih snaga u Ruskom Carstvu i Sovjetskom Savezu. U Rusija *Stavka* se odnosi na administrativno osoblje, te na Glavno zapovjedništvo krajem 19. stoljeća u carskim ruskim oružanim snagama, a potom u Sovjetskom Savezu. U zapadnoj historiografiji ponekad se piše velikim slovima (*STAVKA*), što je pogrešno jer nije akronim. *Stavka* se može odnositi na svoje članove, kao i na mjesto sjedišta (izvorno značenje staro ruske riječi stavka - šator).

11 *Ultra* je oznaka koju je usvojila britanska vojna obavještajna služba u lipnju 1941. godine za obavještajne podatke o ratnim signalima dobivenim razbijanjem komunikacija na visokoj razini kodiranih neprijateljskih radio i teleprinter podataka.

12 Operacija *Overlord* bila je kodna oznaka za bitku za Normandiju, savezničku operaciju koja je pokrenula uspješnu invaziju zapadne Europe okupirane od strane Njemačke tijekom Drugog svjetskog rata. Operacija je pokrenuta 6. lipnja 1944. s iskrcavanjima u Normandiji (Operacija *Neptun*, poznata kao *Dan-D*).

1944. godine. Utvrđena obrana američkih vojnika na mjestima diljem Ardenesa, nedostatak dobrih cesta i njemačka nestašica u opskrbi uzrokovali su kašnjenja operacije. Savezničke snage rasporedile su se na bokove njemačkog prodora kako bi ga usporile i čim je vrijeme omogućavalo, saveznički zrakoplovi vratili su se na bojno polje. Saveznički protunapadi ubrzo su odbili Nijemce, koji su napustili mnogo opreme zbog nedostatka logističkih sposobnosti (Keegan, 2005: 632-633).

Iako djelotvorna u brzim kampanjama protiv Poljske i Francuske, njemačke taktike mobilne operacije nisu mogle biti održavane u kasnijim godinama. Strategije utemeljene na manevru imaju inherentnu opasnost od napadačke sile koja se širi izvan svojih opskrbnih linija i može biti poražena od odlučnog neprijatelja koji je voljan i sposoban žrtvovati teritorij za vrijeme u kojem se može pregrupirati i naoružati, kao što su to učinili Sovjeti na Istočnom bojištu. Proizvodnja tenkova i vozila bila je stalan problem za Njemačku; doista, u kasnom ratu mnoge oklopne divizije nisu imale više od nekoliko desetaka tenkova. Kako se približavao kraj rata, Njemačka je također iskusila kritične nestašice zaliha goriva i streljiva kao rezultat anglo-američkog strateškog bombardiranja i blokade. Iako je produkcija lovačkih zrakoplova *Luftwaffe* nastavljena, oni ne bi mogli letjeti zbog nedostatka goriva. Gorivo je preusmjereno u oklopne divizije, koje čak ni tada nisu imali dovoljno goriva za izvršenje operativnih zadataka (Winchester, 2002: 18-25).

6. Zaključak

Nakon svega ranije rečenog, možemo zaključiti da je *Blitzkrieg* zapravo jedna velika evolucija u revoluciji. Pod evolucijom se misli na to da je *Blitzkrieg* samo modernizirana taktika koju su u ranijim razdobljima zagovarali Carl von Clausewitz i Helmuth von Moltke, a kasnije i Alfred von Schlieffen. Dakle, zagovarali su što brže uništenje neprijatelja i što efektivnije uništenje neprijatelja. Takva je taktika vidljiva i u Francusko-pruskom ratu 1871. godine. Naravno, ima još nekoliko primjera u kojima je konjica ta koja svojim manevarskim i brzim načinom ratovanja okružuje neprijatelja, a pješadija ga dovršava. Ono što je kod *Blitzkriega* revolucionarno zapravo je kombinirano korištenje više grana vojske istovremeno. Tenkovi su, jednostavno rečeno, postali moderna konjica koja probija neprijateljske linije i okružuje neprijatelja, no u *Blitzkriegu* oni nisu nikako sami. Imaju podršku artiljerije, no ono što je važnije, imaju zračnu podršku koja dolazi u obliku jurišnih zrakoplova za obrušavanje, koji onda služe kao vrlo precizna artiljerija. Nevjerojatna brzina koju je njemački *Blitzkrieg* imao izazivala je strah i poštovanje kod Saveznika, što je i prikazano na mnogim

primjerima, a zapovjednici koji su zagovarali *Blitzkrieg* uživali su veliko poštovanje za vrijeme Drugoga svjetskog rata, ali i nakon njega, posebice u SAD-u. Međutim, kako je vrijeme odmicalo, i resursi postajali sve rjeđi, tako ni njemačka industrija nije više mogla snabdijevati njemački ratni stroj koji se polagano počeo urušavati.

Summary

The German Blitzkrieg – evolution or revolution?

This paper was written with the intention of familiarizing the reader with the German war doctrine called the Blitzkrieg. Alongside the previous, information will also be provided about the conception of such a tactic and its evolution from the 19th century all the way to its implementation as an actual German strategy during World War II. The theory of the Blitzkrieg itself – all that makes it as efficient as it is and its connection to the Auftragstaktik, the mission-giving strategy, will be shortly described in the paper. The way that these two things work together and why they would not work apart will be explained as well. Another factor that will be mentioned in the paper is the development of technology which influenced Blitzkrieg in many ways: from the Ju. 87 Stuka airplanes, to the German Panzer IV tanks, but also the easily overlooked development of the radio. Following the theoretical part about the Blitzkrieg, there will also be an explanation about how the tactic worked in practice, on the field. Furthermore, the first application of Blitzkrieg in practice will also be presented. The success of the tactic on certain battlefields will be looked at alongside its failures and flaws. Finally, a conclusion will be drawn on whether the Blitzkrieg was one of the great revolutions or evolutions of previous war tactics.

Literatura

1. Battistelli, Pier Paolo, 2013. *Panzer Divisions: The Eastern Front 1941–43*, Osprey, Oxford.
2. Bezjak, Vedran, 2011. *Revolucionarni elementi u naoružanjima vojski u Drugom svjetskom ratu*, *Essehist: časopis studenata povijesti i drugi društveno-humanističkih znanosti*, god. 3, broj 3, Osijek, str. 89-94.
3. Bishop, Edward, 1974. *Zračna bitka za Britaniju*, Alfa, Zagreb.
4. Clark, Lloyd, 2012. *Kursk: The Greatest Battle: Eastern Front 1943*, *Headline*, London.
5. Edwards, Roger, 1989. *Panzer, a Revolution in Warfare: 1939–1945*, *Arms and Armour/Sterling*, London/New York.
6. Frieser, Karl-Heinz, 2005. *The Blitzkrieg Legend: The 1940 Campaign in the West*, *Naval Institute Press*, Annapolis.
7. Goluža, Miroslav, 2007. *Pokretni rat*, *Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, vol. 10, br. 19, Zagreb, str. 44-62.
8. Gukeisen, Thomas B., 2005. *The operational art of Blitzkrieg: its strenghts and weaknesses in systems perspective*, *School of Advanced Military Studies*, Fort Leavenworth, Kansas.
9. Harris, John Paul, 1995. *Men, Ideas and Tanks: British Military Thought and Armoured Forces, 1903–1939*, *Manchester University Press*, Manchester.
10. Horne, Alistair, 1969. *To Lose a Battle: France 1940*, *Little, Brown*, Boston.
11. Jagarić, Luka, 2014. *Pozadina munjevitog ratovanja*, II. svjetski rat, broj 3, Zagreb.
12. Jurilj, Ivan, 2014. *Avijacija i avion*, *Svjetska povijest*, Zagreb.
13. Keegan, John, 2005. *The Oxford Companion to World War II*, *Oxford University Press*, London.
14. Pickar, Charles K., 1992. *Blitzkrieg operational art or tactical craft?*, *School of Avanced Military Studies*, Fort Leavenworth, Kansas.
15. Tooze, Adam, 2006. *The Wages of Destruction: The Making and Breaking of the Nazi Economy*, *Allen Lane*, London.
16. Trewhitt, Philip; McNab, Chris, 2004. *Fighting vehicles of the world*, *Grange books*, London.
17. Werhas, Mario, 2016. *Heinz Guderian u pohodu na istok 1941.*, *Ratovi 20. stoljeća*, Broj 8, *Večernji list*, Zagreb.
18. Zaloga, Steven; Madej, W. V., 1985. *The Polish Campaign 1939*, *Hippocrene Books* New York.
19. Werhas, Mario, 2008. *Vođenje i ustroj trupnih stožera Njemačke kopnene vojske u Drugom svjetskom ratu*, *Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, god. 11, broj 21, Zagreb, str. 71-90.
20. Widder, Werner, 2002. *Auftragstaktik and Innere Führung*, *Military Review*, Fort Leavenworth, Kansas.
21. Winchester, Charles, 2002. *Advancing Backwards: The Demodernization of the German Army in World War 2*, *Military Journal*, *Osprey*, London.